

FELSEFE DÜNYASI

2015/YAZ/ SUMMER Sayı/Issue: 61

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve Hakemli Bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı İşleri Müdürü/Editorial Manager

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet İNAM (ODTÜ)

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmail KÖZ (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal TÜRER (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Dr. M. Enes KALA (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/Ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is published biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/Ulakbim since 2004.

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122

Kızılay - Çankaya / ANKARA

PK 21 Yenişehir/Ankara • Tel & Fax: 0 312 231 54 40

www.tufed.org.tr

Fiyatı / Price: 35 ₺ (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi ve Baskı / Design and Printed by.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret
İşletmesi

Alinteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

Basım Tarihi : Temmuz 2015, 750 Adet

Karl R. Popper’da Norm ve Kaynağı Meselesi

Rıza BAKIŞ*

Giriş

Norm kavramı ile ilgili olarak çok farklı tanımlamaların olduğunu söylemek mümkündür. Genel anlamıyla *norm* ile kast edilen, her türlü yargının zımnen ya da açıkça kendisine dayandığı ilke, model; ahlak alanında doğru eylemi belirleyen kural, eylemde temel alınan davranış ilkesi; değeri yargılamak ya da değer biçmek için kullanılan ölçü ve mantıkta geçerli çıkarım kuralıdır.¹ Bu tanımlamalara göre norm, “belli bir kural, esas ve ilke’yi işaret etmektedir. Problem, bu “kural, esas, ilke”nin ne olduğunu tespit ve bunun nasıl belirleneceğinde düğümlenmektedir. Biz bu araştırmamızda, Popper’ın düşüncesinde önemli yer tutan doğa, yasa ve norm kavramlarının anlamını, onun bu kavramlara hangi anlamlar yüklediğini, eleştirdiği düşünce sistemlerinden nasıl farklılaştırdığını ve *eleştirel akıl-cılık* düşüncesiyle tutarlılığını ele alıp tartışmak istiyoruz.

Popper, XX. yüzyılın tartışmasız önemli bir bilim ve siyaset felsefecisidir; asıl uzmanlık alanı ise, mantık ve bilim felsefesidir. Bilim felsefesi ve mantık alanında ortaya koyduğu görüşleri genel anlamıyla *yanlışlamacılık* ve *eleştirel akılcılıktır*.² Kendisi de zaten, “Denebilir ki, düşüncemin gerçek eksenini yanlışlamacılık ve eleştirel yaklaşımdır.” der.³ Popper, Bryan Magee ile yaptığı bir söyleşide, eleştirel olmayı sağduyunun bir parçası olarak görür. Bunu, “Sağduyu, görüşlerimizi eleştiriye sunmakla

* Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı. Yard. Doç. Dr. 1 Dagobert D. Runes, (ed) “Norm”, *The Dictionary of Philosophy*, New York, trz, s. 212; Ayrıca Bkz: Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2002, s. 758.

2 John Gray, “The Liberalism of K. Popper”, *Government and Opposition*, Vol. II, No.3, London 1976, s. 3.

3 Karl R. Popper, *Conjecture an Refutation: The Growth of Secientific Knowledge*, London 1989, s. 55.

sağduyunun parçasıdır.” şeklinde dile getirir.⁴ Bu bağlamda bir başka ifadesi ise şöyledir:

Genel olarak sağduyunun büyük bir hayranıyım; hatta eğer biraz olsun eleştirel olabilirsek, sağduyunun, olası bütün sorunsal durumlarda en değerli ve güvenilir yol gösterici olduğunu iddia ediyorum.⁵

Eleştirel Akılcılık ya da Sağduyu

Popper'ın felsefesi, yukarıda ifade edildiği gibi, akla müracaat etmesi ve eleştirel tutumun etkin rolü dolayısı ile bir tür eleştirel akılcılıktır. Fakat burada vurgulanan eleştirel akılcılık, Platon ve Descartes benzeri geleneksel akılcılıktan oldukça farklıdır. Geleneksel akılcılıktaki akıl, bilgi edinmede tecrübenin üstündedir; inanç, iddia ve kuramlarımızın doğruluğunun aracı olarak görülür ve akıl yoluyla açık seçik temel bilgilerin elde edilebileceği iddia edilir.⁶ “Eleştirel akılcılık” taki “akılcılık” ise, deneyciliğe karşı olmayıp “akıl dışılığa” karşı olarak kullanılır. Bu akılcılık türünün deneyciliği ve klasik akılcılığı içerdiği de söylenebilir.⁷ Popper şöyle der:

Ben, burada akılcılık sözünü, ussallığı olduğu kadar deneyimciliği de içine alacak bir anlamda kullanıyorum; tıpkı bilimin düşünceden olduğu kadar deneyimlerden de faydalanması gibi. İkinci olarak akılcılığı mümkün olduğu kadar çok sorunu akla, yani duygulanım ve tutkulara değil de, açık düşünceye ve sınamalara başvurarak çözmek isteyen tutumdan söz etmek için kullanıyorum.⁸

Popper'e göre, eğer bir kural kendini hiçbir biçimde eleştiriye ve çürütmeye açık tutmuyor ve temel bir sınamaya karşı kendi bağımsızlığını koruyorsa, onun için *bilimsel* veya *deneyci* bir kuram denilemez.⁹ Esasında Popper'ın akılcılıktan kastı, Sokrates'te yaşam biçimi haline gelmiş ve

4 Cemal Güzel , (ed), *Sağduyu Filozofu: Popper*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1998, s. 29.

5 Karl R. Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, Çev: Ali Nalbant, YKY 3. Baskı, İstanbul 2005, s. 19.

6 Halil Rahman Açar, *Karl Popper ve Metafizik*, Eskiye Yayınları, Ankara 2011, s. 26.

7 Halil Rahman Açar, *Karl Popper ve Metafizik*, Eskiye Yayınları, Ankara 2011, s. 27.

8 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, Cilt II, Çev: Harun Rızatepe, Liberte Yay., 4. Baskı, Ankara 2010, s. 290.

9 Jean Boudin, *Karl Popper*, Çev: Bülent Gözkan, İletişim Yay., İstanbul 1993, s. 51.

gerçeği eleştirel tutumla ele alan bir akılcılıktır.¹⁰ Bu, insanın kendi sınırlarının farkında olmasını ifade eder ve aynı zamanda ne kadar çok yanıldığını, bilgilerini ne kadar geniş çapta başkalarına borçlu olduğunu bilenlerin düşünsel alçak gönüllülüğüdür. Bunun karşısında gördüğü, Popper'ın ifadesiyle, Platon'da ortaya çıkan *sahte akılcılık* ve *düşünsel sezgicilik*dir.¹¹ Eleştirel akılcılık fikrini İonya'ya dayandıran Popper, bu alanda öncü gördüğü Sokrates'in kendisine ve diğerlerine kesin gibi görünen şeyleri hep eleştirdiğini, bunun da onun eleştirel yöntemiyle alakalı olduğunu belirtir.¹²

Ona göre, Sokrates, daha çok Atina'nın ve Atina'daki demokratik kurumların bir eleştiricisidir¹³ ve otoriterliğe karşı olan Sokrates, temelde eşitlikçi ve bireycidir.¹⁴ Kendisinin “bölük pörçük” mühendislik dediği tutumu da Sokrates'in eleştirelliği ile benzeştirir. Bunun anlamı ne kadar yanıldığımız ve bundan ne öğrendiğimizdir.¹⁵ Sokrates'in “Tek bir şey biliyorum, o da hiçbir şey bilmediğimdir”¹⁶ ifadesine nazire olarak olsa gerek kendi düşüncesini “Hiçbir şey bilmiyoruz; bu yüzden çok alçak gönüllü olmalıyız ve bilmediğimiz halde bildiğimizi iddia etmemeliyiz” şeklinde formüle eder ve “Halka sevdirmek istediğim yaklaşım kabaca budur. Ama geleceği pek parlak görünmüyor.” diye de ekler.¹⁷

Popper'ın, eleştirel akılcılık görüşünün en önemli temellendiricilerinden biri olarak gördüğü diğer filozof ise Kant'tır. O, Kant'ın “kuramlarımız özgür aklın eseridir, biz de bunları doğaya dikte ederiz.” görüşünde haklı olduğunu belirtir.¹⁸ Felsefe tarihinde düşüncelerine özel bir önem atfettiği Kant için Popper, “Eğer Kant hakkındaki yorumlarım doğruysa, eleştirel akılcılık- ve bununla birlikte benim savunduğum görgücülük-

10 Karl R. Popper, “The Beginnings of Rationalism” , *A Pocket Popper* içinde, Ed:David Miller, 2. Baskı, Great Britain, 1983, s. 32.

11 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 293.

12 Karl R. Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, Çev: İlknur Ata, YKY, İstanbul 2010, s. 47.

13 Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, C. I, Çev: Mete Tuncay, Liberte Yayınları, 4. Baskı, Ank. 2010. s. 248.

14 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 170.

15 Karl R. Popper, “Piecemeal Social Engineering”, *A Pocket Popper* içinde s. 309.

16 Platon, *Sokrates'in Savunması*, Çev: Teoman Aktürel, Remzi Kitabevi, İstanbul 1960, 21 d.

17 Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s. 115.

18 Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, s. 51.

Kant'ın eleştirel felsefesini tamamlar.” der. Bu tamamlamayı da Newton kuramının inanılmaz büyük başarısına rağmen bizlere bunun yine de yanlış olabileceğini öğreten Einstein'ın gerçekleştirdiğini düşünür.¹⁹

Kısaca ifade edecek olursak, Popper'e göre, aklın işlevi, eleştirel düşünceye, eleştirel tartışmaya yön vermektir. Onun akıl ya da rasyonalizmden söz ederken kastettiği şey, ancak eleştiriyile –diğerleriyle yürüttüğümüz eleştirel tartışmalarla ve özeleştiriyle- bir şeyler öğrenebileceğimizdir.

Doğa, Yasa ve Norm

Popper, doğa, yasa, norm ve normların kaynağına ilişkin yürüttüğü tartışmada *tarihsicilik*, *açık toplum* ve *kapalı toplum*la ilgili görüşlerini gündeme getirmekte ve ağırlıklı olarak meseleyi “doğa ve uyulaşım”²⁰ başlığı altında ele aldığı görülmektedir. Bunları söylerken burada uzun uzun onun tarihsicilik eleştirisi, açık toplum ve kapalı toplum görüşlerini ele alacağımız düşünülmesin; çünkü Popper, çoğunlukla bu görüşler üzerinden tartışılmaktadır.

Popper'ın norm konusundaki düşüncesi/felsefesi doğru anlaşılmadığı sürece tarihsicilik eleştirisini, açık toplum görüşü ya da diğer eleştirileri de doğru tahlil edilemez. O'nun, Herakleitos'u, Platon'u, Aristoteles'i, Marx'ı, Hegel'i kıyasıya eleştirdiği ve bunları demokrasi karşıtı, ütopyacı olarak nitelendirdiği bilinmektedir.²¹ Popper'ın bu filozoflar hakkındaki eleştirileri üzerine yapılan bazı araştırmalarda, onun norm ve normun kaynağı konusundaki görüşlerinden kopuk bir değerlendirme yapıldığı ve bu çalışmaların bazılarında zaman zaman Platon ve Marx'ın Popper'e karşı savunulmaya çalışıldığı ve bunun doğal bir sonucu olarak da çoğunlukla Popper'ın Platon ve Marx okumasının yer yer yanlışlığı üzerine karar kılındığı görülmektedir. Popper'ın Platon ve Marx okumalarında eleştiriye açık birçok nokta vardır; bunun için onun doğa, yasa, norm ve normun kaynağı konusundaki görüşleri doğru tahlil edilmelidir.

19 Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, s. 64.

20 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 74.

21 Mete Tuncay, “Çevirenin Önsözü”, *Açık Toplum ve Düşmanları*, C. I, s. XVII.

Popper iki tür *yasadan* ya da yasallıktan bahseder; bunlardan birincisi **(a)** doğal yasalar ya da *doğa yasaları*, güneşin, ayın, gezegenlerin hareketlerini, mevsimlerin ard arda gelişini vb. betimleyen yasalar; diğeri ise, **(b)** *normatif yasalar* ya da normlar yahut yasaklamalar ve buyruklar; yani belirli davranış biçimlerine izin vermeyen ya da tersine, bunları isteyen kurallardır. Popper bunların yorumlarında çoğunlukla bir karışıklığın yaşandığını düşünmektedir. Popper’e göre, (a) anlamında bir doğa yasası, değişmez kesin bir düzenliliği doğa ile tutarlılığı betimlemektedir. Fakat (b) çeşidinden yasalara, yani normatif yasalara gelince, bunlar ötekilerden çok farklıdır. Normatif bir yasa, ister *hukuksal bir karar*, ister *ahlaksal bir emir* olsun insan tarafından yürürlüğe konulabilir hatta değişebilir; belki, iyi ya da kötü, haklı ya da haksız, kabule şayan ya da değil diye betimlenebilir.

Popper, (a) anlamındaki yasalarla; (b) anlamındaki yasalar arasında ad ortaklığından fazla pek bir şeyin olmadığını belirtir ve bu görüşün genellikle kabul edilmediğini, tersine birçok düşünürün (a) anlamındaki doğa yasaları uyarınca konulmuş olmak anlamında “doğal” olan normlar, yasak ya da buyruklara inandıklarını ifade eder. Buradan hareket edenler, belirli hukuk normlarının insan doğasına, dolayısı ile (a) anlamındaki psikolojik doğa yasalarına uygun olduğunu; başka birtakım hukuk normlarının ise insan doğasına aykırı düşebileceğini söylerler ve insan doğasına uygunluğu gösterebilecek olan normların aslında (a) anlamındaki doğa yasalarından çok farklı olmadığını da sözlerine eklerler. Başka birtakım kimseler ise, (a) anlamındaki doğa yasalarının, evrenin yaratıcısının irade ya da kararıyla konulmuş oldukları için gerçekte normatif yasalara pek benzetildiklerini söylerler. Popper’e göre, kuşkusuz başlangıçta yalnız normatif bir söz olan “yasa”nın (a) çeşidinden yasalar için de kullanılmasının temelindeki görüş budur. Bütün bu görüşler tartışılabilir; fakat bunları tartışmak için önce (a) anlamındaki yasalarla (b) anlamındaki yasalar arasında bir ayırım yapmak ve sorunu birbirine karıştırmamak gerekir. Popper’in temel savunusu, doğal teriminin yalnız (a) tipinden yasalarla ilişkilendirilmesi ve bu terimin, şu ya da bu anlamda “doğal” olduğu varsayılan herhangi bir norm için kullanılmaması; (b) tipinden yasalar için ise, “doğallık” niteliği

belirtilmek isteniyorsa, kolaylıkla “doğal hak ve ödevler” den ya da “doğal normlar”dan söz edebileceğinden dolayı, bir karışıklığa düşülmemesidir.²²

Popper'ın açık biçimde ortaya koymuş olduğu bu ayırım esasında yasa ve normların kaynağı konusundaki tüm eleştirilerinin de temelini oluşturmaktadır. Burada Popper'ın söylemek istediği çok açıktır; *doğa yasaları* dediğimiz yasalar değişmez yasalardır ve müdahaleye kapalıdır; *normatif yasalar* ise, insan iradesinin içinde yer aldığı yasalardır. Normatif yasaları doğa yasalarıyla ilişkilendirmek ve sanki bu alanın da insan iradesine kapalı olduğunu savunmak ya da insan iradesinin müdahale alanındaki bir hususu doğaya indirgemek ve insanın kararlarını ve tercihlerini dikkate almamak Popper'ın eleştirdiği bir durumdur ve bu yöntemle yapılmaya çalışılan şey esasında “saf bir tekçilik”tir.²³

Popper'e göre bu şekilde saf tekçiliğin ilk öncülerinden biri Herakleitos'tur ve onun görüşü, “...Bir tek şey bilgeliktir: Her şeyi her şeyin içinde sürükleyen fikri, her şeyde ortak olanı izlemek”tir. Herakleitos, çatışma yahut savaşın, bütün değişikliğin ve özellikle insanlar arasındaki bütün ayrılıkların hem dinamiği hem de yaratıcı ilkesi olduğunu savunur. Kendisi tipik bir tarihsici olduğu için, tarihin yargısını bir ahlak yargısı diye kabul eder²⁴ ve o bunun ilk savunucularından birisidir.²⁵

Popper'ın, doğal ve normatif yasalar arasında ayırım yapılmamış durum için kullandığı “saf tekçilik”in karşısına koyduğu *eleştirmeli ikicilik*-tir. O, bununla yalnızca normların ve normatif yasaların insan tarafından konulmasını ve savunulmasını kast eder;²⁶ dolayısı ile normlardan manen insan sorumludur. Burada kastedilen belki ilk düşünmeye başladığı zaman toplumda hazır bulduğumuz değil, ama onları değiştirmenin elinde olduğunu anladıktan sonra hoş görmeye razı olduğu normlardır.²⁷

Genel anlamıyla Kant'ın vazife ahlakına baktığımızda, Tanrı fikrine ihtiyaç duymaz ve ahlaki davranışın nihai saikini vazife olarak görür.

22 Popper, *Açık Toplum*, C. I, ss. 75-77.

23 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 77.

24 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 21.

25 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 247.

26 Mahsweta Chaudhury, *Bounds of Freedom: Popper, Liberty and Ecological Rationality*, Amsterdam-New York 2004, s. 110.

27 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 79.

²⁸ Popper de aynı şekilde ahlakın özerkliği (otonomluğu) din sorunundan bağımsızdır, fakat bireysel vicdana saygı gösteren her dinle uyuşabilir ve belki bu her din için zorunlu da olabilir. Popper'e göre, bu ayırımın yapılması, toplumsal çevremizi akıl yoluyla kavramak için zorunludur. Ama doğaldır ki bu, bütün toplumsal yasaların, normatif ve insan-yapısı olduğunu söylemek değildir. Tersine toplumsal yaşayışın da önemli doğal yasaları vardır.²⁹

Popper, karar ya da normları olgulara indirgemenin olanaksızlığını üzerinde eleştirmeli ikiciliğin ısrarcı olduğunu belirtir ve bunun olgular ve kararlar ikiciliği olarak tanımlanabileceğini ifade eder. Fakat bu ikicilik de, Popper'e göre, saldırıya açık görünmektedir. Denebilir ki, kararlar olgulardır. Eğer belirli bir normu benimsemeye karar verirsek, bu kararın alınışının kendisi psikolojik yahut sosyolojik bir olgudur ve bu gibi olgularla öteki olgular arasında ortak hiçbir şey bulunmadığını söylemek saçma olur.³⁰

Popper'in yapmaya çalıştığı ya da savunduğu şey, insanın görüş ve eleştirilerine yer açmaktır. İtiraz ettiği şey ise, doğa, yasa ve norm gibi kavramlara keyfi anlamlar yüklenerek insan düşüncesinin, yargılarının ve eleştirilerinin değersizleştirilmesidir. Ona göre, böyle yapılması durumunda, insanın kararları, eleştirileri ve düşünceleriyle şekillenmesi gereken bireysel ya da toplumsal yaşam alanı, doğa ya da yasa adı altında başka etkilere açılmış olacaktır. Bu iradi bağlamda determinizm ve kader düşüncesine karşı olmaktır.

O, doğa, yasa/norm ayırımını tartışırken tarihsicilik, ütopyacılık şeklinde eleştirdiği Platon ve Marx'ın felsefelerine yönelir. Popper, Platon'un sosyolojisini anlamak için, doğal ve normatif yasalar ayırımının nasıl gelişmiş olabileceğine bakmak gerektiğini savunur ve bunun çıkış noktasının da kendisinin "saf bir tekçilik" diye betimlediği şey olduğunu ifade eder.³¹ Popper'e göre, saf ya da sihirli bir tekçilikten, normlar-doğal yasalar ayırımını açıklıkla kavrayan eleştirmeli bir ikiciliğe doğru gelişimin birçok ara

²⁸ Recep Kılıç, *Ahlakın Dini Temelleri*, TDV Yayınları, Ankara 1992, s. 49.

²⁹ Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 87.

³⁰ Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 82.

³¹ Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 77.

basamakları vardır. Bu ara durumların çoğu, bir norm uyuşma dayanırsa ya da yapma bir şeyse, büsbütün keyfi olması gerekirmiş gibi bir yanlış anlamadan doğmaktadır. O, Platon'un içinde hepsinden unsurlar taşıyan tutumunu anlamak için, önce bu ara durumlardan en önemli üçünü görmek gerektiği kanaatindedir. Bunlar; *biyolojik naturalizm*, ahlakçı yahut *hukuki pozitivizm* ve psikolojik veya *ruhçu natüralizmdir*.³²

Popper'e göre, biyolojik natüralizmin ilk insanîyetçi ve eşitlikçi biçimini ortaya atanın sofist Antiphon'dur. Doğayı doğrulukla ve uyuşma yasayla özdeşleştiren Antiphon, radikal bir natüralisttir. Ona göre normlar, dışarıdan uygulanırlar, oysa doğanın kurallarından kaçınılamaz. İnsanların koyduğu normları çiğnemek, onları koyanlar tarafından görülecek olursa sakıncalı ve hatta tehlikelidir. Ama onlara bağlı bir iç zorunluluk yoktur ve onları çiğnemekten utanmak gerekmez.³³

Ahlakçı pozitivizm ise, ahlakçı natüralizmin biyolojik biçimiyle, normları olgulara indirgememiz gerektiği inancını paylaşır; ama bu kez, olgular sosyolojik olgulardır; yani gerçekte var olan normlardır. Ahlakçı pozitivizm, gerçekten konulmuş olan, onun için de pozitif bir varlığı bulunan yasalardan başka hiçbir norm olmadığını savunur.³⁴ Tarihsel bir olgu olarak, ahlakçı ya da maneviyatçı veya hukukçu pozitivizm genellikle tutucu, hatta otoriteci olmuş ve sık sık Tanrı'nın otoritesini işe karıştırmıştır. Popper'e göre bu, normların varsayılan keyfilğine dayanmaktadır ve kısacası ahlakçı pozitivizm, var olan normlara inanmamız gerektiğini söyler.³⁵

Natüralizmin ruhçu türü ise, Popper'e göre, ne cisimlerin ne de unsurların değil, yalnız ruhun gerçekten "doğadan" var olduğuna işaret eder ve buradan da ruhtan çıktıklarına göre, düzenin de, hukukun da doğadan gelmekte olması gerektiği sonucunu çıkarır. Bunun anlamı "Ruh bedenden önce geliyorsa, o zaman ruha dayanan şeyler bedene dayananlardan önce gelir ve her şeye emir veren, her şeyi yöneten ruh" demektir.³⁶

32 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 89.

33 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 90.

34 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 92.

35 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 93.

36 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 102.

Popper'e göre, bu ikisinin yanında psikolojik ya da ruhçu natüralizm bir bakıma, önceki iki görüşün birleşimidir ve aynı zamanda bu görüşlerin tek yanlılıklarına karşı bir itiraz diye açıklanabilir. Popper şöyle diyor: "Bu sava göre, ahlakçı pozitivist, bütün normların anlaşmaya dayandığını, yani insanın ve insan toplumunun bir ürünü olduğunu söylüyorsa haklıdır. Ama bundan ötürü, onların insanın psikolojik yahut ruhsal tabiatının ve insan toplumunun doğal yapısının anlatımları olduğu gerçeğini görmezlikten gelir. Böylelikle biz, insanın gerçek doğal hedeflerini kendi gerçek doğasından çıkarabiliriz, - bu doğa da ruhsal ve toplumsaldır." Ona göre bu makul görünüşlü tutumu, ilkin Platon formülleştirmiştir. Popper'e göre, Platon burada Sokratik ruh doktrininin, yani Sokrates'in ruhun bedenden daha değerli olduğu yolundaki öğretisinin etkisinde kalmıştır.³⁷ Böylece Platon, Sokrates'in anlam ya da öz arama metodunu, bir şeyin gerçek doğasını, Form ya da İdeasını saptamanın metodu haline getirmiştir. Platon, bütün duyulanabilir şeylerin her zaman akış halinde olduğunu ve onlar hakkında bilgi edinilemeyeceğini söylerken, Herakleitosçu doktrinleri muhafaza etmiş, fakat Sokrates'in metodunda da bu güçlüklerden sıyrılmamanın yolunu bulmuştur.³⁸

Psikolojik ve ruhçu natüralizmin bizim duygularımız açısından çecikiliği, Popper'e göre, kuşkusuz, öteki iki tutumdan çok daha güçlüdür. Böyle olmakla birlikte, bu da tıpkı, ötekiler gibi, güce tapmayla olduğu kadar, insaniyetçi bir tavır biçiminde herhangi bir ahlak kararıyla uyusabilir. Çünkü biz, örneğin bütün insanlara bu ruhçu insan doğasını paylaşıyor gibi davranmaya karar verebiliriz yahut Herakleitos'la birlikte çoğunluğun "hayvanlar gibi karınlarını doldurdukları" ve dolayısıyla aşağılık bir doğadan geldikleri ve ancak birkaç seçkin insanın ruh topluluğuna layık oldukları üstünde ısrar edebiliriz. Buna uygun olarak, ruhçu natüralizm, "soylu"nun ya da "seçkin"in yahut "bilge"nin veya "doğal önder"in doğal ayrıcalıklarını haklı göstermek yolunda özellikle Platon tarafından çok kullanılmıştır.³⁹ Popper'in bu noktada itirazı ve iddiası, insan eylemleri, sadece psikolojik temellendirmelerle izah edilemez. O, insan davranışlarına

37 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 94.

38 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 39.

39 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 95.

sosyal yapıların etkisini kabul eder, insan davranışlarının ve sosyal olguların açıklanmasında psikolojinin etkisinden bahsedilebilir, fakat bunların hiç birisi onun kararlarının, yargılarının ve eleştirilerinin yerine geçemez;⁴⁰ çünkü, sosyal yasalar, normatif yasaların aksine, sosyal hayatın doğal yasalarına işaret etmektedir.

Popper'e göre, aslında natüralizmin bu biçimi öylesine geniş ve belirsizdir ki, pekâlâ herhangi bir şeyi savunmakta kullanılabilir ve şöyle dillendirilebilir: İnsanın başından geçmiş hiçbir şey yoktur ki, "doğal" olduğu iddia edilmesin; çünkü bu doğasında olmasaydı nasıl başına gelebilirdi. Bu kısa incelemeye dönüp bakınca, eleştirmeli bir ikiciliğin benimsenmesinin karşısına çıkan iki ana yönelim sezilebilir. Bunların birincisi, tekçiliğe doğru, yani normların olgulara indirgenmesine doğru bir genel yönelimdir. Popper'in savunduğu ve ikincisi ise, ahlak kararlarımızın sorumluluğunun tamamıyla bizim olduğu; ne Tanrıya ne doğaya ne topluma ne de tarihe yani kendimizden başka hiçbir şeye yüklenemeyeceğinin kabul edilmesidir; ⁴¹ çünkü doğaya ve tarihe anlam kazandıran biziz. ⁴² Daha açık bir ifade ile ahlaki ve insani sorumluluklar bizim kendi sorumluluklarımızdır.⁴³ Belki bu ifade onun sübjektivist bir ahlak öğretisinin savunucusu olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Fakat buradan Popper'in normların temellendirilmesi konusunda bir keyfilikten yana olduğu sonucu çıkarılamaz; çünkü o, bunu söylerken esasında Kantçı bir tutumu ortaya koymaya çalışmaktadır; o da normların temellendirilmesi konusunda *insan aklının belirleyici olduğuna* dair vurgudur.⁴⁴

Popper'in ısrarla savunduğu şey, *etiğin otonomluğu* meselesidir. Buna ilaveten söylediği ise, *kararların ve olguların* birbirinden farklı iki gerçeklik alanı olduğudur. Bunun anlamı kararlarımız, tek başına psikoloji, sosyoloji ya da buna benzer olgu ya da gerçekliklerden çıkarılamaz.⁴⁵

40 William A. Gorton, *Karl Popper and The Social Sciences*, State University of New York Press 2006, s. 12.

41 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 96

42 Popper, *Hayat Problem Çözmektir*, s. 160.

43 Hubert Kieseeweter, "Ethical Foundations of Popper's Philosophy", *Karl Popper: Philosophy and Problems* (Ed: Anthony O'Hear) içinde, Cambridge Universty Press 1995, s. 280.

44 Jeremy Shearmur, *The Political Thought of Karl Popper*, New York 2002, s. 91.

45 Shearmur, *The Political Thought of Karl Popper*, s. 92.

Düzenleyici prensipler anlamında ahlaki değerler, bizim hakikate karşı *epistemolojik tutumumuzun* bir yansımasıdır.⁴⁶ Popper'in etik kararlarımızın bizim olduğu yönünde altını çizmeye çalıştığı şey ahlaki prensiplerin objektifliğinin olduğu yönündedir; bu da onun bilgi teorisiyle yakından alakalıdır.⁴⁷

Popper'e göre, bir kararın alınması, bir norm ya da ölçünün benimsenmesi bir olgudur. Fakat *benimsenen norm* ya da *ölçü*, bir *olgu* değildir. Çoğu insanın, “Çalmayacaksın!” normunu kabul etmesi, sosyolojik bir olgudur. Fakat *çalmayacaksın normu* bir olgu değildir ve olguları betimleyen cümlelerden hiçbir zaman çıkarılamaz. Belirli bir olgu karşısında, her zaman çeşitli ve hatta çatışan kararların mümkün olduğunu hatırlarsak, bu gerçeği apaçık kavrarız. Özetle, bir norm ya da bir karar yahut bir siyaset teklifi öneren bir cümleyi, bir olguyu öneren bir cümleden çıkarmak mümkün değildir; bu ise, norm ya da kararları yahut teklifleri olgulardan çıkarmanın olanaksızlığını söylemenin yalnızca bir başka yoludur. Popper'e göre, normların insan yapısı olduğu önermesi çoğunlukla yanlış anlaşılmıştır.

Normların insan yapısı oldukları görüşüne, garip olmakla birlikte, bazıları bu tavırdan dine karşı bir saldırı görerek itiraz etmişlerdir; fakat Popper, “Ben bunun kişisel sorumluluk ve vicdan özgürlüğü düşünceleri üstüne kurulmuş bir dine herhangi bir bakımdan karşı olduğunu sanmıyorum.”⁴⁸ diyerek açıklık getirmektedir.

Popper'in kıyasıya eleştirdiği Platon'un ontolojik *form* öğretisine dayanır. İdealar /formlar *değişmez* ve *yetkin* varlıklardır, fakat onların kaynaklık ettiği varlıklar dünyasının yetkin kopyaları değildir; çünkü onlar asıl gerçekliğin yalnızca bir taklidi, yalnızca görüntüş ve hayalidir, gerçek değildir. Platon'un ontolojisinin esası budur ve buradan hareketle o, “Mutlak ve ebedi değişmezlik, şeylerin ancak en tanrılıklarına verilmiştir ve cisimler bu dizide bulunmazlar.” demektedir.⁴⁹ Platon'un geçiş dönemi diyalogu olan *Menon*'da bu bakış açısını devam ettirdiği, ancak

46 Shearmur, *The Political Thought of Karl Popper*, s. 93.

47 Shearmur, *The Political Thought of Karl Popper*, s. 94.

48 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 85

49 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 47.

Phaidon'dan ve özellikle *Şölen*'den itibaren bu bakış açısını terk ettiği, bir yandan ideaları duyuşsal varlıklardan ayırırken diğler yandan onları artık duyuşsal varlıklarla hiçbir şekilde aynı özelliklere sahip olmayan şeyler olarak tanımladığı görölmektedir.⁵⁰

Popper, kendisinin “Dünya 3” kuramından hareketle Platon'un ontolojisi ile bir analogi kurmaya çalışır. Popper'in üç dünyasından birincisi, *fizik nesnelere dünyası*; ikincisi, bilinç durumlarının, *zihin durumlarının* ya da davranışsal eğilimlerin dünyası; üçüncüsü ise, *düşüncenin* özellikle bilimsel, şiirsel düşüncelerin nesnel dünyasıdır.⁵¹ Popper buradan hareketle: “Platon'un üçüncü dünyası ile benim üçüncü dünyam arasında uçurumlar var: Benim üçüncü dünyam, hem insan yapısı hem de değışir. Yalnızca doğru kuramlardan değıl, yanlış kuramlardan da, özellikle de açık sorunlardan, kestirimlerden, çürütmelerden oluşur.” der.⁵² Popper'in düşüncesinde Dünya 3 kuramı, aynı zamanda ahlaki, estetik ve başka ölçütlerin nesnel mi öznel mi olduğu hakkındaki öteden beri sürdürölen çatışmada her iki yanının niçin karşılık verilemez kanıtlar ileri sürdüklerini de anlamamıza yardım etmektedir.⁵³

Doğa-norm ayırımı yapmayan Platon'un, her şeyi bütünüyle doğa ya da tanrısallıkla ilişkilendirmesi Popper'a göre metodolojik özcülük⁵⁴ ya da tipik bir tarihsicilik örneğidir. Esasında bu anlayış sadece Platon'un düşüncesi ve tasarımı olarak kalmamıştır. Benzer bir durum Stoa felsefesi için de geçerlidir. Stoacılar da toplum ya da devleti evrensel yasaya, evrensel yasayı evrensel adalete, evrensel adaleti doğaya ve doğada içerenmiş bulunan evrensel akla, yani, *Logos*'a bağlamaktadırlar.⁵⁵ Buna rağmen Popper, Stoa felsefesini metodolojik özcü ya da tarihsici olarak görmez; sebebi, Stoa felsefesinin Platon'un siyaset anlayışına göre daha eşitlikçi olması, adalet düşüncesini Platon gibi doğa bağlamında ele almaması ve köleliğe karşı olması gösterilebilir. Popper'in Platon eleştirisi, temelde Platon

50 Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, C. 2, Bilgi Üniv. Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2006, s. 259.

51 Güzel, *Sağduyu Filozofu: Popper*, s. 119.

52 Güzel, *Sağduyu Filozofu: Popper*, s. 137.

53 Bryan Magee, *Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, Çev: Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, Ankara 1993, s. 56; *Hayat Problem Çözmektir*, s. 78, 90.

54 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 42.

55 Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, C. 4, Bilgi Üniv. Yay., İstanbul 2008, s. 415.

ile Popper'in adaletle ve demokrasi ile ilgili görüşlerinin farklılığından da kaynaklanmaktadır. Popper, "adalet"i yasa önünde eşitlik, özgürlük olarak tanımlayarak, bunları mümkün kılacak yönetim biçimi olarak demokrasiyi savunmaktadır. Platon ise, demokrasiyi kötü yönetimlerin en az kötüsü olarak görmekte ve onun temelindeki bu ilkeleri adalet ideası açısından eleştirmektedir.⁵⁶

Popper'in yorumuna göre, Platon'un her şeyin karşısında olan ve durulmayı tanrılıkla ilişkilendirmesi şeklindeki düşüncesi sonraki dönemlerde Kiliseyi de etkilemiştir. Platoncu totaliterliğin izlerinde yürümüş olan bu gelişme, engizisyon ile doruğuna varmıştır; ona göre özellikle engizisyonun dayandığı kuramın büsbütün Platoncu olduğunu söylemek mümkündür.⁵⁷ Engizisyon da doğa ya da tabiatı din ve tanrısallıkla ilişkilendirmiş ve sosyal yaşam alanındaki normatif alanı insanın eleştirilerine kapatmıştır. Popper'in değerlendirmesine göre, bu dönemde insanlar dünyayı Tanrı'nın yönettiğine inanmaktaydılar ve bu da sorumluluklarını sınırlıyordu. Dünyayı kendilerinin yönetmeleri gerektiğini öne süren anlayış onlara neredeyse kaldıramayacakları bir sorumluluk yükledi. Popper buna rağmen, Ortaçağlarda yönetimin, Hıristiyanlık açısından bile, çağımızdaki Batı demokrasilerinin yönetiminden daha iyi olmuş olduğuna inanmadığını ifade eder.⁵⁸

Popper, doğa ve doğaya uygunluk anlayışına benzer durumun Aristoteles'te de olduğunu iddia eder; fakat bunun Platon'daki kadar güçlü bir şekilde temellendirilmediğini belirtir. Buna rağmen Aristoteles'in düşüncesinin de tümüyle Platon'un etkisinde olduğunu düşünür. Bunun bir sonucu olarak Aristoteles, Popper'e göre, Platon'un doğacı kölelik kuramını kabul etmiş ve sistemleştirmiştir; toplum kuramı anlamında bunun karşılığı şudur: "Bazı insanlar doğaca özgür, bazıları ise köledir, bu sonuçlar için kölelik adil olduğu kadar uygundur; doğaca kendi kendisine ait olmayıp bir başkasına ait olan insan doğaca köledir. Köle her türlü usavurma yetisinden tümüyle yoksundur."⁵⁹

56 İsmail H. Demirdöven, *Model Kavramı ve Karl R. Popper'in Platon Eleştirisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü, Ankara 1991, s. 127.

57 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 31.

58 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 31.

59 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 3; "The Paradoxes of Sovereignty", s. 318.

Aynı şekilde Popper, ütopyacı ve kâhin olarak nitelediği Marx'ı da norm ve doğa kavramları arasında kurmaya çalıştığı benzerlik üzerinden eleştirir. Marx'ın yapmaya çalıştığı şey de aslında Platon'un söylemine yakındır. İlk döneminde Marx, Popper'a göre, toplumbilimsicilik anlayışını bilimin verileri üzerinden kurmaya çalışmış fakat daha sonra bunu toplumda doğa benzeri bir anlayışa dönüştürmüştür; yani toplum doğasında var olan yerleşik yapının kavranması ve geleceğin onun üzerinden okunması şekline dönüşmüştür.⁶⁰

Marx'ın *Kapital*'i yazmaktaki amacı, Popper'a göre, toplum teknolojisine yararlı olacak ekonomik yasaları bulmak değil, toplumsal gelişmenin kaçınılmaz yasalarını bulmaktır.⁶¹ Marx'ın genel ahlaksal ve duygusal tutumuna bakarak, onun "Kaderimizin yaratıcıları mı olacağız, yoksa onun hakkında kehanetler yapmakla mı yetineceğiz?" gibi bir seçim yapmak zorunda kalsaydı, diyor Popper, sadece kehanette bulunacak yerde, yaratmayı seçmiş olacaktık. Marx'ın eylemciliği ile tarihsiciliği arasında büyük bir uçurum olduğunu söyleyen Popper, bu uçurum, onun tarihin akıldışı güçlerine boyun eğmemiz gerektiğini öne süren öğretisi tarafından daha da derinleştirilmiştir; çünkü bütün geleceğimizi planlamak maksadıyla akıldan yararlanma çabalarının hepsine ütopyacı oldukları gerekçesiyle karşı çıktığı için, daha akılsal bir evren yaratılması sürecinde aklın bir payı olmaz.⁶²

Popper'e göre, bugünkü kuşak, düşünceleri ve kanılarıyla birlikte, çok geniş çapta ebeveynlerinin, onların yetiştirilme biçiminin ürünleridir. Diğer taraftan gelecek kuşak da aynı derecede onları yetiştirenlerin, yetiştirilme tarzlarının ürünü olacaktır. Bugün bizim için bu görünümün hangisi daha önemlidir? Bu soruyu ciddi olarak ele alırsak görürüz ki, asıl önemli olan nokta, düşünce ve kanılarımız büsbütün değil, ancak kısmen yetiştirilme tarzımıza bağlıdır. Eğer tamamen yetiştirilmemize bağlı olsaydık, kendi kendimizi eleştirmekten, olaylara kendi açımızdan bakmaktan, kendi deneyimlerimizden bir şey kazanma yetimiz olmasaydı, geçen kuşak bizi nasıl yetiştirmişse biz de gelecek kuşağı öyle yetiştirirdik. Ama bunun

60 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 108.

61 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 255.

62 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 259.

böyle olmadığı pek kesindir. Buna göre, eleştiri yetilerimizi gelecek kuşak kendi yetiştirilme biçimlerinden iyi sandığımız bir biçimde yetiştirme görevi üzerinde yoğunlaştırabiliriz. Marxçı toplumbilimsiciliğin üzerinde ısrar ettiği durum, Popper'e göre , düşüncelerimizin, görüşlerimizin bir bakıma “toplum”un ürünleri olduğudur. Ama düşünceleri eleştirebildiğimizi, incelediğimizi, inceleyebildiğimizi, düzeltebildiğimizi ve daha da ileri giderek, düşüncelere dayanarak fizik çevremizi de değiştirip düzeltebildiğimizi inkâr edemeyiz; toplumsal çevremiz söz konusu olduğunda da durum böyledir.⁶³

Bilimsel kuram hakkında vereceğimiz karar, Popper'e göre, deneyimlerin sonuçlarına bağlıdır. Eğer bunlar, kuramı doğrularsa daha iyisini bulana dek o kuramı kabul ederiz; deneyimler, kuramı yanlışlarsa onu atarız. Ama bir ahlak kuramı söz konusu olduğunda sonuçlarını ancak vicdanlarımızla karşılayabiliriz ve deneyimlerin ne sonuç vereceği bize bağlı olmadığı halde, vicdanlarımızın varacağı yargı bize bağlıdır.⁶⁴ Popper'ın norm-doğa ilişkisi bağlamında söylediği belki de en açık olarak “Ne doğa ne tarih bize ne yapmamız gerektiğini söyleyebilir; gerçekler, ister tarih ister doğa gerçekleri olsunlar, bizim yerimize karar veremezler, seçeceğimiz amaçları belirleyemezler.” şeklinde özetlenebilir. Ona göre, doğaya ve tarihe amaçları getiren ve onlara anlam veren biziz. İnsanlar eşit değildirlere, ama eşit haklar uğruna savaşmaya karar verebilirler. Devlet gibi insan kurumları da akılcı değildirlere, ama onları daha akılcı duruma getirmek için çaba gösterebilir. Popper, kendi başlarına gerçekliklerin anlamları olmadığını, onların ancak bizim vereceğimiz kararlar sayesinde, anlam kazanacağını savunur.⁶⁵

Popper'a göre, her şeyi doğa ile ilişkilendirmek de kumar oynamak gibi, davranışlarımızın akılcılığından ve sorumluluğundan umut kesmektir. O ahlaksal coşkumuzdan başarıyı hor görmemizden doğan umut ve imanın yerine, bir sahte bilimin, sahte bir yıldız bilimin “insan doğası” ya da tarihsel olarak ağır basan bilimin pekinliğini koyan aldatıcı bir umut ve imandır. Her şeyin doğa ile benzerliği üzerinden savunulmasına itiraz

63 Popper, *Açık Toplum*, C. II, ss. 268-69.

64 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 301.

65 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 363.

eden Popper, aynı şeyin doğada olduğu gibi din ile ilişkilendirilmesine de karşı çıkar. *Din*, Popper'e göre, özellikle düşlerin ve isteğe erişmelerin yerine geçmemelidir. Din, ne bir piyango biletine ne de bir sigorta poliçesine benzer. Dindeki tarihsici öge bir puta tapıcılık, yanıltıcı inanış ögesidir.⁶⁶ Popper'a göre, peygamberlik taslayacağımız yerde, kaderimizin yaratıcıları olmayı öğrenmek zorundayız. Her şeyi elimizden geldiği kadar iyi yapmayı ve yanlışlarımızı düzeltmeyi öğrenmek durumundayız. Hakkımızdaki yargıyı kudret tarihinin vereceği düşüncesini, tarihin bizi haklı çıkarıp çıkarmayacağı endişesini bir kenara koyduktan sonra, belki bir gün kudreti denetim altına almayı umabiliriz. Böylece kendi payımıza tarihi haklı çıkarmamız bile mümkündür. Tarihin haklı çıkarılmaya fena halde ihtiyacı vardır.⁶⁷

Normlar Popper düşüncesinde - ne Tanrıyı, ne doğayı, hiç kimseyi, hiçbir şeyi değil, yalnızca kendimizi suçlayabileceğimiz anlamında- *insan yapısındırlar*. İnsan yapısı olmasından kastın, onların lehine kararın bizim kendi kararımız olması ve onları kabullenme sorumluluğunun da yalnızca bize ait olmasıdır. O da tıpkı Kant gibi, “Ölçüler doğada bulunmaz; doğa, olgulardan ve düzenliliklerden meydana gelir ve kendi içinde ne ahlaki ne de gayri ahlakidir” görüşünü savunur. Bu dünyanın bir parçası olmamıza rağmen, ölçüleri doğaya uygulayan ve bu yoldan doğal dünyaya ahlaki getiren biziz. Dolayısı ile sorumluluk ve kararlar, doğa dünyasına ancak bizimle girerler.⁶⁸ Hubert Kieseeweter da Kant'ın, Popper üzerinde çok etkili olduğunu düşünür ve ona göre Platon kolektivist etiğin öncülüğünü yapmasına karşılık⁶⁹ Kant, iradenin otonomluğunu ahlaki prensibin temeli olarak görür.⁷⁰

Popper, normları ya da normatif yasaları çoğu kimsenin dinle ilişkilendirmesinin temelinde yatan düşüncenin de akılla temellendirilmesine karşı çıkmak olduğunu savunur ve bunun sonucu olarak da normların in-

66 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 364.

67 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 365.

68 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 80.

69 Kieseeweter, “Ethical Foundations of Popper's Philosophy”, s. 280.

70 Popper, “Individualism versus Collectivism” *A Pocket Popper* içinde s. 339; Kieseeweter, “Ethical Foundations of Popper's Philosophy”, s. 281.

san yapısı olduğu önermesinin çoğunlukla yanlış anlaşıldığını belirtir.⁷¹ Bu yüzden de normların insan yapısı oldukları görüşüne, garip olmakla birlikte, bazılarının bu tavırda dine karşı bir saldırı olduğunu düşünerek itiraz etmektedirler. Ona göre, kişisel sorumluluk ve vicdan özgürlüğü düşünceleri üstüne kurulmuş bir dine herhangi bir bakımdan karşı olunamayacağı açıktır.⁷² Çünkü, Popper'e göre, ahlak yasalarının insan yapısı olduğunu düşünmek, onların bize Tanrı tarafından verildiği yolundaki dinci görüşle uyuşmaz olduğu anlamına gelmez. Ona göre, tarihsel olarak, her çeşit ahlak, kuşkusuz, dinle başlamıştır. Popper bu konudaki görüşünü, “Ben, şimdi tarih sorunlarıyla uğraşmıyorum. İlk ahlakçı yasa koyucunun kim olduğunu sormuyorum. Sadece önümüze konulmuş ahlak yasalarını kabul ya da reddetmekten sorumlu biz ve yalnız biz olduğumuzu söylüyorum.”⁷³ şeklinde dile getirmektedir.

Popper'in felsefesi etik standartlara referans yapılmadan anlaşılabilir ve onun ahlak öğretisi de Hıristiyan geleneği ile yakından ilgilidir; bunu çoğu zaman kendisi de kabul eder. Popper, imanı akıl içinde ve hümaniter-yanlılıkla birlikte düşünmektedir. Kiesewetter, “Ben Popper'in felsefesinin Hıristiyan etiği üzerine kurulu olduğunu düşünüyorum. Popper'in, Hıristiyan etiğinin temellerinin eleştirisi ve iddia edildiği gibi din karşıtı bir filozof olduğunun aksine, onun felsefesinin Hıristiyan geleneğinden bağımsız olarak anlaşılacağı kanaatindeyim.” diyor.⁷⁴

Popper kendisi de bunu “Hıristiyanlığın sevgi fikrinin baştan sona duygusal bir sevgi olmadığını itiraf etmeye hazırım” demektedir ve buna, “ama hiçbir duygunun, sevginin bile akıl tarafından denetlenen kuramların yönetiminin yerine geçemeyeceğine inanıyorum”⁷⁵ ifadesiyle bir anlamda izahat getirmektedir. O, eşitlik, hoşgörü ve vicdan özgürlüğü üstüne kurulan “Hıristiyan” ahlakının, sırf tanrısal bir otoriteye dayandığı için kabul edilmesinin zayıf bir temellendirme olacağını düşünür; çünkü kimileri eşitsizliğin Tanrı'nın iradesi olduğu ve inançları hoş görmemiz gerektiğini sık sık iddia etmektedir. Popper, Hıristiyan ahlakını, böyle yapmanız

71 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 85.

72 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 85.

73 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 86.

74 Kiesewetter, “Ethical Foundations of Popper's Philosophy”, ss. 284-285.

75 Popper, *Açık Toplum*, C. II, s. 306.

buyurulduğu için değil de, alınması gereken doğru kararın bu olduğuna inandığımız için kabul ederseniz, o zaman kararı veren siz olursunuz, diyor. O, kararları biz veririz ve sorumluluğu biz taşırız, diye ısrar ettiğinin, bu yolda iman bize yardım edemez, gelenek ya da büyük örnekler esin kaynağı olamaz, etmemelidir-olmamalıdır anlamına gelmeyeceğini ifade eder. Ona göre, ahlak kararlarının yaratılması, fiziko-şimik süreçler çeşidinden salt “doğal” bir süreç değildir.⁷⁶

Ahlaki kararlarımız, bizim aynı zamanda birer seçimlerimizdir. Nitekim bu seçimlere Kant'ta olduğu gibi akıl, G. E. Moore'da olduğu gibi sezgi, Epiküros, D. Hume ve J. S. Mill'de olduğu gibi de duygu kaynaklık etmiştir.⁷⁷ Fakat bu seçimler yalnızca bir kişisel kanı veya aydın konumunun işi değildir. Bu aynı zamanda diğer insanlara ve toplum sorunlarına tavrımızla etkide bulunabilecek ahlaksal bir seçimdir.

Popper, bireyciliğin bütün ahlaki doktrinlerinin talepten çıktığını ve özgürce seçime dayandığını ve kişinin ahlaki gelişiminde bundan daha önemli bir düşüncenin olmadığını savunur.⁷⁸ *Ahlaksal seçim* bilimsel seçimden farklıdır. Popper'a göre, Kuşkusuz her ikisinde de bir tercih söz konusudur; ama ikincisinde hakemliği deney üstlenirken, birincisinde yalnız *vicdanın hakemliği* söz konudur. Ahlaksal seçimin *bilimsel kökü* yoktur. Buna karşın, bilimsel seçimin her zaman *ahlaksal bir tabanı* vardır.

Popper'ın gözünde *eleştirel akılcılık* tarafında tercih kullanmak için en az üç ahlaksal seçim sebebi vardır. Bunlar, *özgürlük seçimi*, *hoşgörü seçimi* ve toplumsal seçimdir. Özgürlük seçimi, insanın eylemlerinin sorumluluğuna işaret eder. Yaşam ilkelerinin seçilmesinde insandan beklenen, “insanlığın birliği”ni sağlayıcı olduğu kadar, kavgaya ve kargaşaya da yol açmayan ilkeleri seçmesidir. Popper, özellikle “bu dünyanın sorumluluğunu taşıyan biziz, sizsiniz, benim” düşüncesini vurgulayan protestan reformunu ve “insan öyle olduğu için özgür değildir, ama daha baştan özgürce karar vermekle yükümlü olduğu için özgürdür” düşüncesine işaret eden Kant'ı saygıyla anar. Hoşgörü seçiminde Popper, aklın toplumsal bir doğasının olduğunu kabul eder; fakat toplumsal olanın ortaklaşa olandan

76 Popper, *Açık Toplum*, C. I, s. 86.

77 Geniş bilgi için bkz: Recep Kılıç, *Ahlakın Dini Temelleri*, s. 17-72.

78 Kieseweter, “Ethical Foundations of Popper's Philosophy”, s. 285.

farklılığını da vurgular.⁷⁹ Bütün kişilerin ve toplumların anlaşmazlıklarının, rasyonellik ve tolerans prensipleri ile uyumlu olarak çözülmesi ve bu uğurda alınacak çok yolun olduğu kanaatindedir. Popper'e göre, Kutsal Kitap'ın "Komşunu sev!" emri sadece Hıristiyan doktrinin bir odak fikri değil, aynı zamanda batı medeniyetinin de temel bir görüşüdür."⁸⁰

Sonuç

Popper'in düşünce sistemi içerisinde doğa, yasa, norm ve normatifik kavramlarını doğru anlayabilmek için onun bilim felsefesini, tarihsellik eleştirisini ve bir anlamda yaklaşımını oluşturan eleştirel akılcılık kuramını doğru anlamak gerekmektedir. Popper, öncelikli olarak doğa kavramının tanımlanma biçimlerine ve bu tanımlamaları temel alan kurgusal ontolojilere, daha sonra da bu ontolojiler üzerinden inşa edilmek istenen siyasal toplum ve değerler alanına itiraz etmektedir. Bu bağlamda Popper'e göre, Platon'un "doğa" merkezli toplum inşa etme düşüncesiyle, din merkezli değerler alanı inşa edilmesi düşüncesi arasında hiçbir fark yoktur. Biri toplumsal yapının kaynağını idealarda, diğeri de dinde görmektedir. Esasında birincisi zaman içerisinde ikincisine de güç vermiştir ve bu iki yaklaşımın temel paydası *özcülük*, *tarihsicilik* ve bir ileri adım olarak *ütopyacılık* olmuştur. Hiçbirinin içerisinde, Popper'in "Dünya 3" kuramında ve "bölük pörçük mühendislik"te olduğu gibi, tercihleri ya da eleştirileriyle *birey* yer almamaktadır. Popper, ister bilimsel, ister toplumsal, isterse değerler alanında olsun, eleştireliliğe ve sınanabilirliğe kapalı tümelci yaklaşımı öne çıkaran "deneyci" bilimi, toplumsal yaşam alanını idealarında arayan "özcü-tarihsici ve ütopyacı" modeli, tercih ve değerler alanının yegane belirleyicisinin Tanrı olduğunu savunan bütün "dinci" yapıları/sistemleri e eleştirir, karşıdır.

Doğal ve normatif yasalar arasında ayırım yapılmamış durum için kullandığı ve "saf tekçilik"in karşısına koyduğu eleştirmeli ikicilikle Popper, normların ve normatif yasaların insan tarafından konulmasını ve savunulmasını bununla da, tıpkı Kant'ta olduğu gibi, ahlakın özerkliğinin (otonomluğu) din sorunundan bağımsız olduğunu, dolayısı ile normlardan

⁷⁹ Boudin, *Karl Popper*, ss. 51-52.

⁸⁰ Popper, "Individualism versus Collectivism" *A Pocket Popper* içinde s. 340.

manen insanın sorumlu olduğu vurgusunu öne çıkarmış olmaktadır. Israrla savunduğu şey, etiğin otonomluğu ve ilaveten söylediği ise, *kararların* ve *olguların* birbirinden farklı iki gerçeklik alanı olduğudur. Bunun anlamı metin içerisinde de değindiğimiz gibi kararlarımız, tek başına psikoloji, sosyoloji ya da buna benzer olgu ya da gerçekliklerden çıkarılamaz; çünkü norm, karar yahut bir siyaset teklifi öneren bir cümleyi, bir olguyu öneren bir cümleden çıkarmak mümkün değildir; bu ise, norm ya da kararları yahut teklifleri olgulardan çıkarmanın olanaksızlığını söylemenin yalnızca bir başka yoludur. Doğa ve tarih, Popper'a göre, bize ne yapmamız gerektiğini söyleyemez; gerçekler, ister tarih ister doğa gerçekleri olsunlar, bizim yerimize karar veremezler, seçeceğimiz amaçları belirleyemezler; çünkü her şeyi doğa ve yasa ile ilişkilendirme düşüncesi tıpkı kumar oynamak gibi, davranışlarımızın akılcılığından ve sorumluluğundan umut kesmektir. Popper'ın ısrarlı savunusu ve vurgusu, normlar ne Tanrıyı, ne doğayı, hiç kimseyi, hiçbir şeyi değil, yalnızca kendimizi suçlayabileceğimiz anlamında insan yapısındırlar.

Öz

Karl R. Popper’da Norm ve Kaynağı Meselesi

Karl R. Popper’e göre doğa, yasa, tabiat ve norm kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmakta ve bu da zaman zaman kavram karışıklığına sebep olmaktadır. Popper bu karışık kullanıma itiraz etmektedir; çünkü ona göre *doğa / tabiat* gibi kavramlar doğal düzen ve işleyiş karşılık gelmekte, *norm* ya da normatifik ise daha çok insan iradesi ve kararlarının içinde yer aldığı bir alanı işaret etmektedir. Esasında, Popper’e göre, doğadan gelen şey bile insan düşüncesine, kararına ve tartışmasına konu olabilmektedir. Bu çerçevede Kant’ın “kuramlarımız özgür aklın eseridir, biz de bunları doğaya dikte ederiz.” görüşünden ve Sokrates’in *eleştirel* tutumundan destek alarak norm ve normatifik üzerine bir tartışma yürütmektedir. Biz bu araştırmamız da Popper’in genel düşüncesi içerisinde önemli bir yer tutan, “norm ve kaynağı meselesi” ni ele alıp tartışacağız.

Anahtar kelimeler; Doğa/ tabiat, yasa, norm, normatifik, etik ve irade.

Abstract

The Issue of Norm and It’s Source in Karl R. Popper

According to Karl R. Popper, the concepts of nature, law and norm are often used interchangeably and this in turn leads to conceptual confusion from time to time. He opposes to this confusion of use since in his opinion concepts such as nature correspond to the natural order and process; and norm or normativity, on the other hand, indicates a domain including human will and decisions to a greater extent. Essentially, according to Popper, even things emanating from nature can be subjects of human thought, decisions and arguments. From this perspective, he pursues argumentation over norm and normativity with reference to Kant’s view that “our concepts are works of the free mind, and we dictate these to nature.” and to Sokrates’ critical attitude. In this work, we will address and discuss “the issue of norm and its source”, which occupies an important place in Popper’s general thought.

Keywords: Nature, law, norm, normativity, ethics and will.

Kaynakça

- A. Gorton, William, *K. Popper and The Social Sciences*, State University of New York 2006.
- Açar, Halil Rahman, *Karl Popper ve Metafizik*, Eskiyeni Yayınları, Ankara 2011.
- Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefesi Tarihi C. 2*, Bilgi Ün. Yayınları, İstanbul 2006.
- --İlkçağ Felsefesi Tarihi C. 4, Bilgi Ün. Yayınları. 1. Baskı, İstanbul 2008.
- Boudin, Jean, *Karl Popper*, Çev: Bülent Gözkan, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
- Cevizci, Ahmet *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2002.
- Demirdöven, İsmail H., *Model Kavramı ve Karl R. Popper'in Platon Eleştirisi*,
- Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Ün. Sosyal Bil. Enstitüsü, Ankara 1991.
- Gray, John, "The Liberalism of K. Popper", *Government and Opposition* içinde, Vol. II, No. 3, Summer, London 1976.
- Güzel, Cemal, (ed), *Sağduyu Filozofu: Popper*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1998.
- Kılıç, Recep, *Ahlakın Dini Temelleri*, TDV Yayınları, Ankara 1992.
- Kieseweter, Hubert, "Ethical Foundations of Popper's Philosophy", *Karl Popper: Philosophy and Problems*, (Ed: Anthony O'Hear) içinde, Cambridge Universty Press 1995.
- Magee, Bryan, *Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, Çev: Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, Ankara 1993.
- Mahsweta Chaudhury, *Bounds of Freedom: Popper, Liberty and Ecological Rationality*, Amsterdam- New York 2004, s. 110.
- Platon, *Sokrates'in Savunması*, Çev: Teoman Aktürel, Remzi Kitabevi, İstanbul 1960.
- Popper, Karl R., *Açık Toplum ve Düşmanları, Cilt I*, Çev: Mete Tuncay, Liberte Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2010.
- --*Açık Toplum ve Düşmanları Cilt II*, Çev: Harun Rızatepe, Liberte Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2010.

- --*Conjecture an Refutation: The Growth of Secientific Knowledge*, London 1989.
- --*Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, Çev: İlkur Ata, YKY, İstanbul 2010.
- --*Hayat Problem Çözmektir*, Çev: Ali Nalbant, YKY 3. Baskı, İstanbul 2005.
- --“The Beginnings of Rationalism”, *A Pocket Popper* içinde, Ed: David Miller, 2.Baskı, Great Britain 1983, ss 25-32.
- --“Piecemal Social Engineering”, *A Pocket Popper* içinde, ss. 304-319.
- --“The Paradoxes of Sovereignty”, *A Pocket Popper* içinde, ss. 319-326.
- --“Marx Teory of the State” *A Pocket Popper* içinde, ss. 326-338.
- --“Individualism versus Collectivism” *A Pocket Popper* içinde, ss. 338-345.
- Runes, Dagobert D. (ed) “Norm”, *The Dictionary of Philosophy*, New York trz.
- Shearmur, Jeremy, *The Political thought of Karl Popper*, New York 2002.